

Оксана ПЕТРУК,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник,
провідний науковий співробітник
Інституту педагогіки НАПН України

НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ ГРАМОТИ У 2 КЛАСІ ШКІЛ
З НАВЧАННЯМ МОВАМИ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН:
методичні рекомендації щодо роботи
за підручником «Українська мова» О. Петрук

Основна мета навчання української мови у 2 класі шкіл з навчанням мовами національних меншин – сформувати в учнів уміння читати й писати, а також продовжувати роботу з формування в них лексичного запасу, розвитку орфоепічних, граматичних умінь і навичок, аудіативних умінь та вмінь діалогічного й монологічного мовлення. На досягнення окресленої мети спрямований новий підручник української мови для 2 класу закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою (автор О. Петрук), на прикладі якого ми розглянемо особливості процесу опанування української грамоти учнями – представниками національних меншин.

Навчання української грамоти традиційно ділиться на три періоди: добуквений, буквений і післябуквений. Кожен з них має свої пріоритетні завдання.

Теми добуквеного періоду «перегукуються» з темами усного курсу української мови, який учні вивчали у 1 класі. Основними завданнями, які висувуються на цьому етапі є: активізація лексики, опанованої у 1 класі, розвиток аудіативних умінь та вмінь говоріння.

Робота з формування й збагачення лексичного запасу учнів – будівельного матеріалу мовлення – потребує постійної уваги. Надзвичайно важливо максимально спиратися на лексику, яку діти опанували в 1 класі, активно включати слова, які подібні за звучанням та однакові за лексичним значенням в обох мовах (рідній та українській). Таку лексику ми розглядаємо не лише як цінний ресурс для збагачення словника учнів, але й як дієвий інструмент для створення ситуації успіху, подолання психологічних бар'єрів та формування готовності до послуговування українською мовою у процесі міжнаціонального спілкування.

Крім того, в підручнику в добуквеній частині передбачена пропедевтика мовного матеріалу. Здебільшого це відбувається шляхом опори на знання з рідної (румунської) мови. Так, в учнів активізуються знання про голосні і приголосні звуки, склад, наголос, слово, речення. Усі ці відомості учні знають з

уроків румунської мови. Схематичні позначення звуків, слів, речень теж збігаються в обох мовах. Тому вчитель не презентує цей матеріал як новий і не формує ці поняття знову, а знайомить з відповідними термінами українською мовою, пригадує схематичні позначення і вже більше часу відводить на практичні вправи.

Введення такої інформації вже у добуковий період, з одного боку, створює базу для формування в майбутньому мовних умінь, а з іншого, знову-таки можемо говорити про ситуацію успіху: дитина не відчуває страху перед новим для неї мовним світом, вона усвідомлює, що в обох мовах є дещо спільне, і вірить у свої сили: «Я це зможу!»

Головне завдання буквеного періоду – ознайомлення учнів з кириличними літерами, формування умінь читати й писати українською мовою. Водночас продовжується робота зі збагачення лексичного запасу, формування аудіативних умінь, умінь діалогічного й монологічного мовлення.

У буквений період також важливо спиратися на знання учнів з рідної мови. Попри те, що у румунській мові послуговуються латиницею, в українській – кирилицею, аналіз графічних і фонетичних систем показав, що є частина букв, графічне позначення і звукове значення яких збігається в обох мовах. Наприклад, А, О, І, М, К, Е. Саме з них починається вивчення української абетки.

Зазначимо, що у новому підручнику української мови для 2 класу шкіл з навчанням румунською мовою група букв (А, О, І), написання і звукове значення яких повністю збігається в обох мовах, презентується ще у добуковий період. Ця інформація не подається як нова. У дітей активізуються знання з рідної мови і проводяться паралелі між двома мовами. Крім того, на момент, коли у буквеному періоді відбувається ознайомлення з приголосними М, К, Т, попереднє введення голосних дає можливість пропонувати учням для читання не окремі склади, а слова і короткі прості речення. Діти відчувають успіх від того, що вже на початку вивчення абетки вони можуть читати новою для них мовою. А отже, долається бар'єр у засвоєнні української мови.

Вивчення літер відбувається за певним алгоритмом. Насамперед, це робота з таблицями: виучувана буква зіставляється з відповідною буквою румунського алфавіту, яка має таке ж звукове значення, порівнюється їх написання (форма букви, її складники, їх поєднання між собою). У разі відмінності в написанні літер або їх елементів, учитель обов'язково наголошує на цьому, щоб запобігти інтерференції. На наступному етапі активується лексика з виучуваною буквою: учні розглядають сюжетний малюнок, аналізують його, відповідають на запитання, знаходять малюнки, у назвах яких є «нова» буква. Після цього пропонуються завдання на визначення місця букви у слові: на початку, в середині, в кінці. Доцільно таку роботу проводити на матеріалі не випадкових слів, а лексики, яка пов'язана тематично. Подібні завдання спонукають учнів

аналізувати, з яких звуків складається слово, визначати його місце, встановлювати відповідність між звуком і буквою. Вони мають велике значення для формування фонематичного слуху. На наступному етапі відбувається читання складів і простих слів з «ноюю» буквою, потім – речень і невеликих текстів.

Зауважимо, що формування навички читання відбувалося у 1 класі на уроках румунської мови. Діти розуміють технічний бік цього процесу. На уроках української мови вчитель має стежити за правильним озвучуванням графічних знаків – букв українського алфавіту.

Специфіка нового підручника української мови полягає в тому, що його зміст дає можливість організувати процес навчання грамоти у формі інтегрованих занять: інтеграція навчання читання і письма здійснюється на основі змісту, об'єданого навколо вивчення певної букви. Змінювання видів діяльності учнів на уроці дозволить запобігти втомлюваності, психічним і фізичним перевантаженням, а також підтримувати пізнавальний інтерес та посилювати мотивацію до навчання.

Для письма доцільно відводити до 15 хвилин уроку, однак цей час рекомендуємо ділити: чергувати роботу з формування навички читання і письма, умінь діалогічного й монологічного мовлення.

Наскрізною лінією усього навчання української мови у 2 класі є розвиток умінь діалогічного і монологічного мовлення. У новому підручнику вміщено чимало ілюстративного, текстового матеріалу та завдань до нього, що дають можливість формувати в учнів зазначені вміння.

Крім того, продовжується робота з формування вміння ставити запитання як важливого складника успішної комунікації. Учні знайомляться з питальними словами, доповнюють наведені запитання, формулюють їх самостійно за змістом малюнка чи тексту, звертаються із запитаннями одне до одного тощо. Вчителю необхідно усвідомити, що сформованість в учнів уміння запитувати важлива не лише з точки зору розвитку діалогічного мовлення на уроці української мови, але має вагоме значення для всебічного розвитку дітей: впливає на розвиток їхніх пізнавальних можливостей, зацікавленість в отриманні нових знань, розвиток логічного і критичного мислення, процеси співробітництва тощо.

Післябуквений період передбачає вдосконалення набутих початкових умінь читати цілими словами, правильно інтонувати речення, різні за метою висловлювання, читати й розуміти зміст невеликих текстів, а також умінь писати, вживаючи літери кириличного алфавіту, диференціювати букви рідної й української мови, переводити друковані літери в рукописні, складати і записувати короткі прості речення тощо. У післябуквеній частині підручника наведено завдання, спрямовані на активну роботу учнів із текстом, розвиток і вдосконалення умінь з усіх видів мовленнєвої діяльності.

Зміст нового підручника української мови для 2 класу шкіл з навчанням румунською мовою націлений на формування позитивної мотивації до опанування української мови; розвиток інтелектуальної сфери учнів, емоційного інтелекту; максимальне врахування знань учнів з рідної мови; забезпечення вирішення основних завдань курсу навчання української грамоти.

Нижче наводимо орієнтир для календарного планування уроків навчання української грамоти у 2 класі закладів загальної середньої освіти з навчанням румунською мовою за підручником О. Петрук.

№ уроків	Сторінки у підручнику	Дата	Тема
І півріччя			
ДОБУКВЕНИЙ ПЕРІОД			
1.	3-5 ¹ .		Рідна школа.
2.	6-7.		Серед друзів.
3.	8-9.		Спілкуємося.
4.	10-11.		Збираємо рюкзак.
5.	12-13.		На уроці.
6.	14-15.		Хто де? Що де?
7.	16-17.		На перерві.
8.	18-19.		Слова ввічливості.
9.	20-21.		Моя родина.
10.	22-23.		Хто з ким?
11.	24-25.		На фермі.
12.	26-27.		Казковими стежками.
13.	28-29.		Осінь.
14.	30-31.		Нам цікаво готувати.
15.	32-33.		На спектаклі. «Вовк і семеро козенят»: аудіювання, порівняння української й румунської казок.
16.	34-35.		У вільний час.
17.	36-37.		Ми помічники.
18.	38-39.		Ми кмітливі. Звук [а], буква Аа.
19.	40-41.		Ми спостережливі. Звук [о], буква Оо.
20.	42-43.		Спостерігаємо, розповідаємо. Звук [і], буква Іі.
21.	44.		Слово. Речення.
22.	45.		Склад. Наголос.
23.	46.		Звуки слова: голосні і приголосні.

¹ Петрук О. Українська мова : підруч. для 2 кл. з навч. румунською мовою закл. заг. серед. осв. (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : ч. 1, з аудіосупроводом / О. Петрук. – Львів : Світ, 2019. – 128 с.

24.	47.		Тверді і м'які приголосні звуки.
25.	48-49.		Я це вмію!
БУКВЕНИЙ ПЕРІОД			
26-28.	50-53.		Звук [м], буква Мм.
29-30.	54-57.		Звук [к], буква Кк.
31-32.	58-59.		«Гриб-парасолька»: аудіювання, розігрування казки за ролями.
33-34.	60-63.		Звук [е], буква Ее.
35-37.	64-67.		Звуки [т], [т'], буква Тт.
38-40.	68-71.		Звук [у], буква Уу.
41-43.	72-75.		Звуки [л], [л'], буква Лл.
44-46.	76-79.		Звук [и], буква и.
47-48.	80-83.		Звуки [д], [д'], буква Дд.
49-50.	84-85.		«Котик і Півник»: аудіювання, розігрування казки за ролями.
51.	86-87.		Я це вмію!
52-54.	88-91.		Звук [б], буква Бб.
55-57.	92-95.		Звук [п], буква Пп.
58-60.	96-99.		Звуки [з], [з'], буква Зз.
61-63.	100-103.		Звуки [с], [с'], буква Сс.
64-66.	104-107.		Звук [в], буква Вв.
67-69.	108-111.		Звуки [р], [р'], буква Рр.
70-71.	112-113.		«Сорока білобока»: аудіювання, складання розповіді за малюнками.
72-74.	114-117.		Звуки [н], [н'] буква Нн.
75.	118-119.		Я це вмію!
II півріччя			
76-77.	3-5 ² .		Різдвяні свята.
78-80.	6-9.		Звук [г], буква Гг.
81-83.	10-13.		Звук [х], буква Хх.
84-85.	14-15.		Звук [ґ], буква Ґґ.
86-87.	16-17.		«Гава гарна газдиня»: аудіювання, читання, переказ тексту (усно) за малюнками.
88-90.	18-21.		Звук [ж], буква Жж.
91-93.	22-25.		Звук [ш], буква Шш.
94-96.	26-29.		Звук [ч], буква Чч.
97-99.	30-33.		Звуки [шч], буква Щщ.

² Петрук О. Українська мова : підруч. для 2 кл. з навч.румунською мовою закл. заг. серед. осв. (у 2-х частинах, з аудіосупроводом) : ч. 2, з аудіосупроводом / О. Петрук. – Львів : Світ, 2019. – 112 с.

100-102.	34-37.		Звуки [ц], [ц'], буква Цц.
103-105.	38-41.		Буква «знак м'якшення» – ь.
106-107.	42-43.		Я це вмію!
108-110.	44-47.		Звук [й], буква Йй.
111-113.	48-51.		Звуки [йі], буква Йі.
114-116.	52-55.		Звуки [йа], [а], буква Яя.
117-119.	56-59.		Звуки [йу], [у], буква Юю.
120-122.	60-63.		Звуки [йе], [е], буква Єє.
123-124.	64-65.		«Мишеня-мандрівник»: аудіювання, читання, складання продовження розповіді.
125-127.	66-69.		Звук [ф], буква Фф.
128-130.	70-73.		Апостроф.
131-132.	74-75.		Звуки [дз], [дз'], букви Дз дз.
133-134.	76-77.		Звук [дж], букви Дж дж.
135-136.	78-79.		Я це вмію!
137.	80		Український алфавіт. Читання літер алфавіту, тексту з вивченими буквами.
138-139.			Удосконалення вміння писати вивчені букви, слова і речення з ними.
ПІСЛЯБУКВЕНИЙ ПЕРІОД			
140.	81.		Учимося читати виразно.
141.			Списування коротких надрукованих речень.
142-143.	82-83.		Як приходить весна.
144.			Побудова і записування речень за малюнками.
145-147.	84-85.		Тарас Шевченко.
148.			Уживання великої букви в словах.
149-150.	86-87.		Наші рідні.
151.			Спілкування на тему «Моя родина». Представлення проекту.
152-153.	88-89.		Про чемність.
154.			Складання і записування речень з наведеними словами.
155-156.	90-91.		Розігруємо казку.
157.			Побудова, інтонування і записування запитань.
158-159.	92-93.		Усі ми різні.
160.			Спілкування на тему «Мої вподобання (захоплення)».
161-162.	94-95.		Комп'ютер.
163.			Складання і записування короткої розповіді з

			наведених речень.
164-166.	96-97.		Різні наші імена.
167			Складання і записування розповіді про себе.
168-169.	98-99.		Подорожуємо Україною.
170.			Побудова речень за наведеним початком. Складання розповіді про Україну.
171.	100-101.		Веселі канікули.
172-175.			Резервні години.